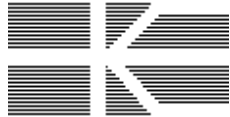

Historische Kring Eemnes

maart 2003 jaargang 25, nr. 1

Verschijnt viermaal per jaar

Bestuur

Voorzitter	mw. L. v. Eijle	Geuzenweg 284, Hilversum
Vice-voorzitter	H. v. Hees	Kerkstraat 15
Secretaris	R. v.d. Schaaf	Hasselaarlaan 46
Waarn. Penningm.	J. Frantsen	Streefoordlaan 4

Leden

R. Ruizendaal	Laarderweg 31
mw. M. v.d. Schaal	Watersnip 14
J. v. Wijk	Raadhuislaan 39
J. J. Smids	Graanoogst 3

Contributie H.K.E. €14,00 per jaar, exclusief porto-kosten €4,50.
Girorekening nr. 2080362

Losse nummers kwartaalboekje €4,55 exclusief €1,20 porto-kosten.

Ledenadministratie, adreswijzigingen en verkoop losse nummers:	B. van Wijk-Blom, Raadhuislaan 39, tel. 5314689
---	--

Redactie	J.J. Smids, 5387572
Typewerk en correctie	M. Achthoven, B. van Wijk-Blom
Opmaak	H. v. Gelder, J.J. Smids

Het geheel of gedeeltelijk overnemen van artikelen is slechts toegestaan na toestemming van de redactie.

Zie voor HKE-actueel op internet:
www.regioplaza.nl + Verenigingen Plaza + Cultuur

Doel van de vereniging is bevordering van de kennis van- en de belangstelling voor de geschiedenis in algemene zin en de geschiedenis van Eemnes, met aansluitend gebied, in het bijzonder.

HKE-1

Inhoud

Werkgroepen en Oudheidkamer	3
Jaarvergadering en Inleveren kopij	4
Het Eemnesser dialect	5
De teruggave der Eemnesser kerken in de Franse tijd (<i>Jan Out</i>)	6
Uit het knipselarchief 04-04-1931	16
Koningin Wilhelmina onstemd om het vlaggen	20
Interview met mevrouw A. de Vries-de Vries (<i>Marga van Kleinwee</i>)	21
Dia-lezing oude boerderijen op 28 maart 2003	31
Wie doet er mee? Wie weet er van? en Gastvrouwen/Gastheren	32

Van de redactie

In voorgaande twee nummers van ons kwartaalblad, beschreef Jan Out de *Geschiedenis van de Hervormde Gemeente van Eemnes-Buiten*. In dat stuk kwam ter sprake dat, door de wet van 1798, een nieuwe toedeling van kerken, pastorieën en andere kerkelijke bezittingen werd geregeld.

Dat een en ander niet in goede harmonie verliep laat zich raden. In *“De teruggave der Eemnesser kerken in de Franse tijd”* diept Out deze gebeurtenissen verder uit.

Bleef het toen een strijd van woorden, geschriften en rechtsgedingen,

HKE-2

anders was dat in 1481. *De heer T. Pluim beschrijft in de ‘Laarder en Nieuwe Bussumsche Courant’* van 4 april 1931 een gruwelijke gebeurtenis. Het gaat over list en bedrog, plundering, moord en brandstichting waar Eemnes slachtoffer van werd. In het *interview* dat Marga van Kleinwee met mevrouw Adriaantje de Vries heeft, treft zij een strijdbare en bevlogen vrouw aan. Een goed verslag dat zich afspeelt in een heel mooi gedeelte aan de rand van Eemnes

J. J. Smids

Werkgroepen

Monumenten	M. Beel	Plantsoen 9	5313290
Biblio/topografie	P. Kaarsgaren	Willemserf 78	5386676
Genealogie	H. v. Hees	Kerkstraat 15	5389849
Recent Verleden	A. den. Boer	Aartseveen 32	5389297
Klederdracht Eem- en Gooiland	J. Eggenkamp	Laarderweg 2	5387265
Tentoonstelling	M. v.d. Schaal	Watersnip14	5317093

Oudheidkamer

Oudheidkamer Eemnes
Raadhuislaan 2a
Telefoon 035 - 5382375

Geopend:
zaterdag van 14.00 - 16.00 uur
Toegang gratis

HKE-3

Jaarvergadering

De jaarvergadering voor leden zal worden gehouden op:

**vrijdag 28 maart, aanvang 20 uur
in het Hervormd Centrum.**

Eerst besteden we korte tijd aan de jaarverslagen van 2002 en activiteiten in 2003. Na behandeling van de

gebruikelijke agenda, wordt de aandacht gericht op:

**OUDE BOERDERIJEN,
toegesplitst op EEMNES**

Op een andere blz in dit nummer leest u meer van de dia-lezing over dat onderwerp.

Inleveren kopij

Kopij voor het volgende kwartaalboekje ontvangen wij graag voor 15 mei 2003.

HKE-4

Handgeschreven of getypt naar M. Achthoven, Laarderweg 71; op diskette naar J. Smids, Graanoogst 3.

Het Eemnesser dialect

In maart 2002 is er na de jaarvergadering, een voordracht geweest van dhr. J. Berns, voormalig medewerker van het Meertens Instituut in Amsterdam, over het Eemnesser dialect. Omdat het gebruik van ons dialect langzaam maar zeker uitsterft, hebben een aantal leden van de Historische Kring het idee opgevat om het Eemnesser dialect in beeld te brengen en vast te leggen, zoals het rond 1960 gesproken werd.

De werkgroep probeert o.a. op de volgende vragen een antwoord te vinden:

- Zijn er specifieke Eemnesser woorden en hoe worden deze uitgesproken?
Waar komen deze vandaan?
(komt Raboes van het Engelse 'rubbish' of wellicht uit het Fries?)
- Is er t.o.v. het ABN sprake van afwijkende zinsopbouw of woordvolgorde?
- Zijn er verschillen te duiden naar woonplek, geloof, herkomst moeder, en beroep?
- Wat zijn de verklaringen voor deze verschillen?

Kortom, er moet nogal wat gebeuren en uiteindelijk kan dat alleen met behulp van leden die het 'Eemnessers' nog spreken of gesproken hebben.

Om nu te achterhalen hoe het met uw actuele kennis van ons dialect gesteld is, hebben we de volgende

multiple choice vragen voor u op een rijtje gezet:

Wat is een marikolf?

- a. Een Vlaamse Gaai.
- b. Een attribuut wat men gebruikte om melk in te bewaren.
- c. Een dorsvlegel.

Wat is een kit?

- a. Een grote kan met één oor.
- b. Slaapkamer in de stal boven de koeien.
- c. Een kroeg.

Wat is een kokkelhaan?

- a. Een mannetjes hoen.
- b. Een eetbaar schelpdier.
- c. Een lieveheersbeestje.

Wat is een pennevoegel?

- a. Een citroentje.
- b. Een koolmees.
- c. Een witte vlinder.

Diegene die op alle vier de vragen het juiste antwoord weet, mag zich **een oprechte Eemnesser** noemen!

In het volgende kwartaalblad, zullen wij de winnaars bekend maken!

U kunt uw antwoorden sturen naar:

Wim Hilhorst Gerard Bisschop
Braadkamp 2 Jonneveen 17
3755 CJ Eemnes 3755 XA Eemnes

Kunt u ons iets meer vertellen over het Eemnesser dialect of bent u geïnteresseerd, neem ook dan contact met ons op.

***'t het altoos al zo weze motte,
allenig krieje 't nooit veur mekaor'***

De teruggave der Eemnesser kerken in de Franse tijd

*Dit artikel is eerder verschenen in "Tussen Vecht & Eem" en "Vrienden van het Gooi".
4e jaargang, nummer 2, 1986. Het is een thema-nummer over "de Beide Eemnessen".*

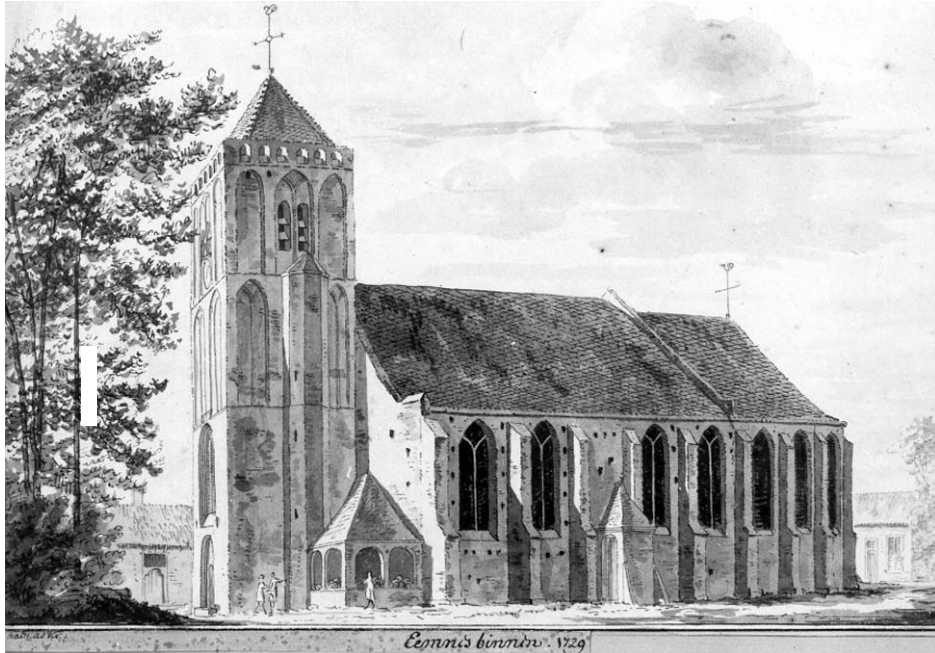
De reformatie aan het eind van de 16e eeuw bracht een overgang van vele kerkgebouwen naar de aanhangers van de vernieuwende godsdienstige stroming, waarvan men later de aanhangers onder de naam 'de Gereformeerden' samenvatte. In veel gevallen verliep deze overgang zonder noemenswaardige strubbelingen, aangezien in diverse kerken de priester als voorganger aanbleef en zo de eerste predikant van de gereformeerde gemeente werd.

Ook in Eemnes-Buiten volgde pastoor Dirck Ryxssen met veel van zijn parochianen de vernieuwing en werd hij de eerste predikant. De katholieken van Eemnes-Binnen vonden een dergelijke stap minder vanzelfsprekend. Zij bleven in overgrote meerderheid de roomse godsdienst trouw. Een zekere heer Jacob bleef er de kinderen dopen, zo weten wij uit klachten bij de Classis. Wellicht was hij daar de pastoor. In 1606 klaagde de predikant van Buitendijk, Hendrick Mertens Pollius, dat in Binnendijk de dominee nog steeds geen toegang tot de Pieterskerk had. En dat pas op 18 juni 1612 de predikant van Buitendijk ook over Binnendijk werd aangesteld, is ook een teken van het gering aantal gereformeerden in dit deel van Eemnes. In 1651 kwam hier ds Joh. Jac. Hanfelt als eerste eigen predikant. De katholieken, die nu geen kerken meer hadden, waren aangewezen op schuren en dergelijke om hun erediensten te houden. Rondreizende priesters en pastoors uit naburige plaatsen bedienden de Eemnesser katholieken min of meer in het geheim.

Eén keer -in 1642- kreeg de in Blaricum wonende Florentius van Vianen het met de Eemnesser schout aan de stok, toen hij ten huize van twee klopjes (vrouwen die in het geheim de katholieken waarschuwden als er een misviering was en die de kinderen catechismusles gaven) aangehouden en als priester herkend werd. Hij moest een boete betalen!¹⁾

Dat het werkklimaat voor priesters in het Eemlandse gebied lange tijd niet bepaald 'vriendelijk' genoemd kon worden, kan men constateren uit een gebeuren in Soestdijk. Pater Vlaminco zat daar jarenlang in een cel gevangen, omdat hij voor familiebezoek illegaal bij zijn zus te Baarn was. Hij stierf er in de kerker op 4 mei 1690!²⁾

Maar na een periode van verborgen misvieringen begon de tolerantie ter plaatse steeds groter te worden. In 1675 kwam er in Eemnes zelfs weer een eigen pastoor: Fulgentius Luytelaer. Vermoedelijk zal hij voor die tolerantie de

Gezicht op de Pieterskerk van Eemnes-Binnen in 1729 vervaardigd door De Haen.

schout en de maarschalk van Eemland jaarlijks een recognitie (afkoopsom) betaald hebben. Vaak werden er ook afspraken gemaakt om de diensten niet gelijktijdig te beginnen en te eindigen met de hervormde kerk. En bovendien mocht het kerkgebouw niet vanaf de openbare weg als zodanig herkenbaar zijn. De tolerantie van een katholiek geestelijke binnen Eemnes was niet zo verwonderlijk als we weten, dat bijna 2/3 deel van de bevolking katholiek gebleven was.

Deze plaatselijke tolerantie bracht wel de reactie vanuit de provincie, al dan niet daartoe aangespoord vanuit de Synode. Katholieke wezen moesten in het vervolg bij aanhangers van de hervormde religie uitbesteed worden; en katholieken mochten geen officiële bestuursposten meer vervullen.

Voor de Eemnesser situatie was dit zo onaanvaardbaar, dat zelfs de hervormde ambachtswrouwe Jannetje Parvé, de weduwe van Ysaac van Norden, in 1726 een brief hierover aan de Staten schrijft.³). In 1736 bouwden de katholieken een nieuwe pastorie, vermoedelijk bij hun schuurkerk (boerenstal?), welke in 1744 vervangen werd door een bouwwerk, dat als 'boerenachterhuis' omschreven werd. Deze kerk had een ruimte van 21x14 m, met schuin binnenwaarts geplaatste muren om het gewicht van het dak zonder steunberen te kunnen opvangen. De kerk werd echter niet goed gefundeerd. Een halve eeuw later was

de bouwkundige toestand al niet best: er zaten diverse scheuren in de muren. Bovendien was het gebouw toen te klein om alle parochianen te kunnen bevatten.

De komst van de Fransen en de invoering van nieuwe wetten onder de leus: 'Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap' leek de katholieken uitkomst te kunnen bieden, want teruggave van kerken was mogelijk geworden!

De eerste poging in Eemnes-Buiten

Doordat de volksvertegenwoordiging op 1 mei 1798 de Nieuwe Constitutie aannam, werd het additionele artikel 6 van kracht. Daarin werd bepaald, dat binnen 6 maanden een plaatselijke regeling omtrent de kerken, pastorieën en andere kerkelijke bezittingen (meubilair, begraafplaatsen e.d.) getroffen moest worden⁴). Men ging er namelijk van uit, dat vroeger de hele gemeenschap de bouw- en het onderhoud van de kerken betaald had, zodat ieder recht op de kerken had! Het kerkgenootschap met de meeste leden had de eerste keus. De andere kerkgenootschappen werden naar verhouding van het aantal lidmaten dan schadeloos gesteld. De torens en de klokken bleven evenwel eigendom van de burgerlijke gemeente.

De wijze waarop deze regeling uitgevoerd moest worden werd op 12 juli 1798 bekend gemaakt. Voor Eemnes-Buiten is nagenoeg precies bekend, hoe de municipaliteit (voor het gemak in ons verhaal verder gemeentebestuur genoemd) te werk ging⁵).

Allereerst werd in augustus het aantal leden van de kerkgenootschappen opgevraagd. De aantallen voor Buitendijk waren: 590 Rooms-katholieken, 288 Gereformeerden en 2 Lutheranen.

Daarna moest een commissie de waarde van kerk, pastorie en eventuele kerkgoederen bepalen. Het gemeentebestuur nodigde daartoe in september vertegenwoordigers van beide kerkgenootschappen uit (over de Lutheranen werd niet meer gesproken). Op de afgesproken datum verschenen de vertegenwoordigers van de gereformeerden evenwel niet. Ook de gevraagde gegevens omtrent baten en lasten werden niet verstrekt. Deze gegevens waren van belang voor het financiële schikkingsplan, dat de gemeente diende te maken. Om toch betrouwbare gegevens te verkrijgen liet men neutrale taxateurs uit Naarden en Laren komen. Dezen taxeerden op 9 november de kerk en de pastorie. Zij ontvingen ieder 4 gulden voor dit werk⁶).

Aan de hand van de ter beschikking staande gegevens maakte het gemeentebestuur het volgende plan:

De waarde van het totaal (onder aftrek van onderhoudskosten e. d.) wordt bepaald op f 8500,-.

Dit verdeeld over de kerkgenootschappen: 590 Katholieken geven recht op f 5715, 288 Gereformeerden geven recht op f 2785-19(stuivers)-10(penningen)

Bij naasting van de kerk zal het ene kerkgenootschap aan het andere in 3 termijnen moeten betalen. De eerste termijn 10 weken na de dag van naasting, vervolgens telkens één jaar later. Daarbij komt dan 4% interest. Ten westen van de toren en ten zuiden van de kerk kan een nieuwe begraafplaats gemaakt worden, die naar evenredigheid van het aantal kerkleden verdeeld wordt. De particulieren zullen hierop overgebracht worden.

De kerkgenootschappen moesten hierop binnen 3 weken antwoorden. Gingen zij akkoord, dan zou er een contract opgesteld worden; was er geen overeenstemming, dan moest de zaak aan het Vertegenwoordigend Lichaam (de volksvertegenwoordiging) voorgelegd worden. Het antwoord van beide kerkgenootschappen is bekend.

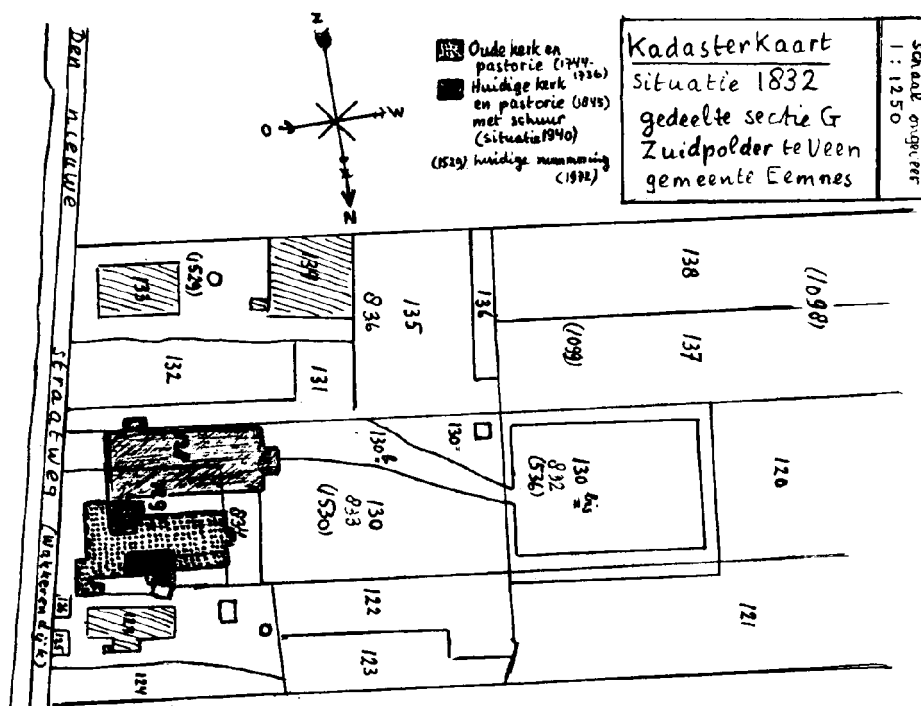
De Rooms-katholieken stelden als datum van uitvoering 1 mei 1799 voor. Dan zou de kerk ontruimd moeten zijn, en als zij in hervormde handen zou blijven, dan zou van die datum af de betaling een aanvang nemen. Wat de begraafplaats betreft zou men liever een terrein van 300-400 roeden op de Braadhorst of de Zuidwend als zodanig zien, met een uitweg naar de Meenesteeg (huidige Laarderweg). Als het dorp dit zou bekostigen, zou f 300,- gekort kunnen worden op de eindafrekening. Totdat dit gerealiseerd zou zijn, zou het begraven als vandaan in de hervormde kerk geschieden. Voor het overbrengen van de graven daarna zou 1/3 voor rekening van de gereformeerden en 2/3 in rekening voor de katholieken gebracht moeten worden, overeenkomstig de verhoudingen.

De Gereformeerden wezen het plan in zijn geheel af. Zij beweerden, dat de voorgestelde uitvoering van artikel 6 van de Nieuwe Constitutie helemaal niet in de geest van deze wet was. Er was alleen een onderzoek gewenst om te kijken of er ter plaatse niet een kerkgenootschap was, dat zich in haar rechten te kort gedaan voelde. Het plaatselijk bestuur mocht dan een schikking voorstellen, waarop de rechter moest beslissen! Bovendien zei men van het voorgestelde plan: *...hoe ongeschikt, hoe onbillijk, hoe schreeuwend onrechtvaardig ...*, want de kerk was hen van landswege indertijd toegewezen en twee eeuwen lang door hen onderhouden. In 1619 en 1702 had men de kerk verfraaid met een nieuwe preekstoel, een doophek en een kerkenraadbank en een afscheiding tussen 'choor' en de eigenlijke kerk. En omdat de pastorie bouwvallig was geworden, was op de door de gemeente in 1773 afgestane grond een jaar later met f 1000,- steun van de Staten een nieuwe pastorie gebouwd. Dit door de gezamenlijke Buitendijkers, die (zo wordt in deze brief gezegd) grotendeels hervormd waren.

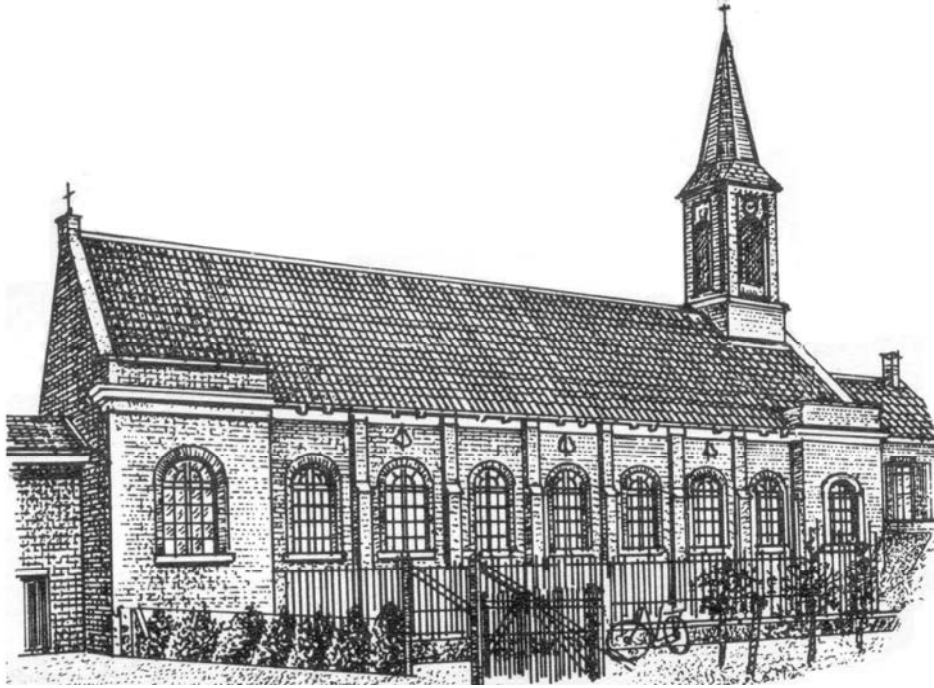
En tenslotte klopte ook de schatting van baten en lasten allerminst, omdat men geen contact met de kerk hierover gehad had, en kon men geen beschikking over de graven treffen, omdat deze private eigendommen waren.

Er is in het archief ook een brief aanwezig, waarin de hervormden reageren met vragen als: wie is onze tegenpartij; wanneer heeft die aanspraak op de kerk

gemaakt; waarop berust hun recht op de aanspraak op de kerkgoederen enz. Laat ze dat maar eens duidelijk maken! Deze brief is alleen in klad aanwezig en ik vermoed, dat dit een eerste, minder bezonnen reactie op het gemeentelijk schikkingplan was, die niet verzonden is. Waarschijnlijk heeft men eerst rechtskundige hulp ingeroepen. Er is tenminste ook een brief aanwezig van ds A.G. Wakker, waarin hij Hendriks en een ander (onbekende geadresseerde) bedankt voor hun hulp. Hijzelf wist in deze zaak niet anders te handelen, dan *captie te maaken op den tijd van aanspraak op de kerk*, met andere woorden tegenstribbelen en tijd rekken zodat de 6-maandentermijn zonder resultaat verstreken zou zijn. Men heeft, zo schrijft hij, dan ook niet aan de taxatie meege- werkt. Het gemeentebestuur antwoordt per brief van 22 december aan de Gere- formeerde kerk, dat alle kerkgenootschappen aanspraak mogen doen op de kerk en de pastorie en men wijst erop, dat vanuit gereformeerde zijde -in tegen- stelling van wat uit ds Wakker's brief blijkt- medewerking werd verleend bij de taxatie door twee leden van uw 'gecommitteerden'. Misschien was deze opmer-

Op dit kaartje staan de oude en de huidige katholieke kerken ingetekend. De meest noordelijke kerk is die van 1744. Het parochiezaaltje "De Waker" naast de tegenwoordige kerk is een deel van de oude kerk en pastorie. (Tekening naar kadasterkaarten van 1832 en 1940).

De St. Nicolaaskerk, een "Waterstaatskerk", die in 1845 gebouwd werd voor f 23.000. In 1927 werd de kerk iets verlengd.

king bedoeld als reactie op de eventuele onjuistheden in de schatting van baten en lasten ten aanzien van het kerkgebouw in het gemaakte schikkingplan. Op 31 december volgt het volgende schrijven van de hervormden. Men stelt nu, dat de katholieken geen aanspraak op de kerk hebben gedaan vóór 1 november (de 6-maanden termijn), zodat de kerk in hun bezit zal blijven. Bovendien, zo voegt men eraan toe, hebben de katholieken een goede pastorie en een goed bedehuis! Het gemeentebestuur hield beide partijen met kopieën goed op de hoogte van de ontwikkelingen, want op 4 januari 1799 kwam de reactie al van katholieke zijde. Men is verbaasd over de verschillende constatering in deze brief: er zijn bijtijds vele verzoeken gedaan en zij hebben een kleine, bekrompen kerk waarmee zij zich moet behelpen, *daar men als haringen in een ton gepakt is*. Het is ongehoord, dat men nu beweert, dat de katholieken te laat zijn! De gereformeerden waren te laat met medewerking aan de taxatie, te laat met het opgeven van baten en lasten en het verschaffen van andere gegevens. De gemeente heeft zich hierover zelfs moeten beklagen (althans zo is ons medegedeeld, voegt men eraan toe) bij het Intermediair Administratief Bestuur van het voormalig gewest Utrecht.

Het gemeentebestuur reageerde op 9 januari met een kort briefje aan Thomas Breeda, de vertegenwoordiger van de gereformeerde kerk. Men wil graag antwoord of de kerk tot schikking wil overgaan, anders zal men zich voor een beslissing in deze wenden tot het Vertegenwoordigend Lichaam van het Bataafse Volk (Volksvertegenwoordiging). Op 11 januari luidde het antwoord: wij hebben geen fatsoenlijke roomse aanvraag van vóór 1 november gezien, hun eerste aanspraak dateert pas van eind december 1798, dus zoek het wat ons betreft gerust hoger op!

Het katholieke kerkbestuur nam deze zaak zeker hoog op. Op een maandag in de tweede helft van januari 1799 ging een delegatie met alle papieren naar Den Haag om de zaak persoonlijk toe te lichten⁷). Uiteindelijk liep de hele procedure op niets uit! In de hele provincie Utrecht kwamen op diverse plaatsen overeenkomsten tot stand, maar nergens is een kerk aan de katholieken overgegaan. Vaak door procedures als boven geschetst (bijvoorbeeld in de stad Utrecht), maar ook door andere oorzaken zoals we in Eemnes-Binnen zullen zien.

De Pieterskerk van Eemnes-Binnen

Ook in Eemnes-Binnen hadden de katholieken om teruggave van 'hun' kerk verzocht. Hoe zat dat eigenlijk met die katholieken, waren ze op twee 'fronten' tegelijkertijd bezig? De zaak is niet zo moeilijk, als we weten, dat sinds de gedwongen samenvoeging in één schuurkerk er toch steeds hoop was gebleven ooit weer in beide Eemnessen de oude toestand te kunnen herstellen. Dat blijkt uit de naamgeving van de samengevoegde parochie: men noemde zich de statie van H. Nicolaas en St-Petrus. Bovendien waren al die tijd twee kerken twee armbesturen in functie gebleven met geheel gescheiden boekhoudingen!

Toen nu de kans bestond om teruggave van de kerken te verkrijgen had het kerkbestuur van Eemnes-Binnen dezelfde stappen ondernomen als dat van Buitendijk.

De Binnendijkse katholieken, 120 van de 200 inwoners, wilden dan ook weer een eigen pastoor hebben. Met Kerstmis 1798 kwam een kerkmeester pastoor Voorn hiervan op de hoogte stellen. De pastoor schrok van dit plan en wees op de financiële consequenties: het pastoors traktement moest zo'n *f* 600,- à 700,- bedragen, terwijl de gemeenschap op dit ogenblik *f* 130,- per jaar bijeen bracht! De kerkmeester gaf hierop geen reactie, klaarblijkelijk had hij dit argument al verwacht.

In een wat later stadium vernam de pastoor, dat men de aartspriester (soort deken) zou verzoeken om een kapelaan. Men zou de pastoor hiervoor *f* 300,- per jaar geven (kost en inwoning en dergelijke). De pastoor zag dit helemaal niet zitten. Hij had liever één parochie met één kerk. Hij schreef in een brief van 24 januari 1799 de aartspriester over deze ontwikkelingen en gaf daarbij duidelijk zijn mening weer⁸).

Gezicht op de Nicolaaskerk van Eemnes-Buiten ca 1729, een pentekening van Louis Philippe Serrurier naar Cornelis Pronk.

Op 11 oktober schreef hij opnieuw. Hij had van de president van de municipaliteit vernomen, dat er bericht uit Den Haag was gekomen. Men had eind augustus gehoord, dat de katholieken in het bezit van de kerk mochten worden gesteld. De president had de pastoor ervan verzekerd, dat dit ook zou gebeuren. De pastoor stuurde de aartspriester het bericht dat de katholieken van Buitendijk er niet aan zouden denken om in de Pieterskerk te gaan kerken vanwege de decentrale ligging binnen de twee dorpen. Hij legde er nogmaals de nadruk op niet op verzoeken van de Binnendijkers om zelfstandigheid in te gaan. Toch is ook hier de teruggave niet doorgedaan. Waarschijnlijk niet door de geschetste problemen, maar hier grepen politieke ontwikkelingen in. Het is aan te nemen, dat de procedure rond de teruggave op 1 januari 1800 nog niet geheel afgerond was. Daardoor kwam deze zaak met terugwerkende kracht onder een nieuwe wet te vallen. Op 16 oktober 1801 werd namelijk een nieuwe staatsregeling aangenomen. In artikel 13 stond: *Ieder kerkgenootschap blijft onherroepelijk in het bezit van hetgeen met den aanvang dezer eeuw door hetzelfde werd bezeten.*

Deze wet was waarschijnlijk -naast de binnenkerkelijke problemen- de streep door de rekening van de Binnendijkse katholieken.

Een tweede poging in Buitendijk

Ondertussen bleven de katholieken in hun te kleine, bouwkundig in een slechte staat verkerende kerk, hun diensten houden. In een verslag van de aartspriester uit 1808 wordt dit bevestigd. We weten daar uit ook, dat er dan 780 parochianen zijn, waarvan 523 communicanten (boven 12 jaar).

Op 2 augustus van dat jaar bepaalde koning Lodewijk Napoleon per decreet no 26, dat er commissies moesten komen om schikkingen te maken betreffende de kerken. Er moest daarbij gelet worden op het aantal leden van elk kerkgenootschap, op hun gesteldheid en behoefte. Dit alles moest in 1809 tot stand worden gebracht! Het koninklijk decreet werd op 20 augustus door de landdrost van Utrecht (tegenwoordig: commissaris van de Koningin) ontvangen en aan de 'kwartierdrosten' (soort toeziend bestuurder over een deel van de provincie) gestuurd voor commentaar. Zij antwoordden geen problemen binnen hun gebieden te kennen! Het decreet werd overigens streng geheim gehouden voor derden! De landdrost berichtte de minister van Eredienst overeenkomstig het vermomene.

De minister wist kennelijk beter en benoemde een 'Commissie ter beslechting der kerkelijke geschillen in het department Utrecht'. Deze maakte in de Utrechtse Courant van 15 november 1809 bekend, dat de termijn voor indiening van requesten op 31 december verstreken zou zijn. Het kerkbestuur van Buitendijk was kennelijk al op de hoogte en had in juni van dat jaar rechtstreeks bij de minister een verzoek ingediend.

Een lid van de commissie bracht op 28 februari 1810 een advies hierover uit. Ook de landdrost had zijn advies daarbij gevoegd. Zij vonden beiden, dat de aanvraag gegrond was, maar adviseerden tegen teruggave. Zij vonden het gepaster op andere wijze genoegdoening te geven⁹).

In een eerder stadium had men beide kerkgenootschappen al de vraag voorgelegd of men zelf andere oplossingen zag. Men suggereerde aanbouw aan de bestaande kerk of een scheidingsmuur binnen die kerk. Beide partijen waren echter unaniem van mening, dat zulke oplossingen elkaars diensten te veel zouden storen of dat de beschikbare ruimten te klein zouden worden.

De kerkgenootschappen hadden opnieuw hun aantallen lidmaten op moeten geven¹⁰). Buitendijk telt in 1809 in totaal 839 zielen, als volgt verdeeld:

Rooms-katholiek	570
Gereformeerd	263
Lutheraan	1
Israëliet	5

Opnieuw trekken politieke ontwikkelingen een streep door de rekening van de katholieken. Nederland is koninkrijk af en het land wordt ingelijfd bij Frank-

rijk. De Franse wetten gelden voor het hele rijk en daarmee is het decreet niet langer van kracht!

Een laatste poging

Over een laatste poging valt weinig te vertellen. Bij het aantreden van Koning Willem I werden er in het Zuiden enkele probleemgevallen rond de kerken opgelost.

De Eemnesser katholieken zien dat kennelijk als een aanmoediging nogmaals hun zaak aanhangig te maken. Zij sturen op 24 oktober 1819 een request aan de koning. De beschikking hierop was afwijzend¹¹).

Het kerkbestuur besloot toen definitief af te zien van het eventueel verkrijgen van één der hervormde kerken. Men ging zich concentreren op verbouw of nieuwbouw.

Het werd uiteindelijk na vele verwickelingen nieuwbouw. De huidige St Nicolaaskerk kwam in mei 1845 gereed en werd op 12 oktober van dat jaar plechtig ingewijd.

Na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie (opnieuw aanstellen van bisschoppen over de bisdommen) in 1854 werden ook de kerk- en armbesturen van Eemnes-Buiten en Eemnes-Binnen samengevoegd en werd de langzaam gegroeide eenheid een officieel feit. De parochie was de H. Nicolaasparochie geworden.

J.V.M. Out

NOTEN

1. Archief voor de geschiedenis van het Aartsbis-; dom Utrecht I, pp.300 en 408.
2. T. Pluim: Uit de Geschiedenis van Baarn (herdr. Baarn 1975), pp. 72-73.
3. Gemeentearchief Eemnes, foutief ingevoegd bij de stukken uit 1826 (map). Brief (in klad) is van 20 september 1726.
4. P. Noordeloos: De restitutie der Kerken in den Franschen tijd (Nijmegen/Utrecht 1937), speciaal pp.217. 281 en 352.
5. Rijksarchief Utrecht, Collectie handschriften, voorlopig nieuw nummer 122.
6. Gemeentearchief Eemnes no 13,9 november 1798.
7. Rijksarchief Utrecht, Aartspriesters no 1223.
8. Idem, tweede brief.
9. Algemeen Rijksarchief, no 126. Verslag 7 december 1809 en Rapport Landdrost 13 januari 1810.
10. In collectie handschriften (noot 5).
11. Rijksarchief Utrecht, Oud-archief St-Nicolaas- parochie Eemnes (niet geïnventariseerd), Liber Memoriaal.

Uit het knipselarchief van

04-04-1931

LAARDER COURANT DE BEL

en de NIEUWE BUSSUMSCHE COURANT

Naarden geplunderd, Eemnes verbrand

Door T. Pluim

Men schrijft begin December 1481. Vele aanzienlijke burgers van Naarden, dat bloeit door zijn lakenweverijen, verlaten de stad om naar Deventer te reizen. Daar wordt namelijk op 9 December de jaarlijksche wolmarkt gehouden, en ouder gewoonte, doen de Naardensche kooplui daar voornamelijk zaken.

Vol moed en in blijde verwachtingen verlaten zij Naarden, en vermoeden in de verste verte niet, wat ontzettend lot de stad staat te wachten.

Want in de koude winternacht van 8 op 9 December zoudt U in de boomgaarden onder de rook der stad een angstwekkend schouwspel hebben gezien. Niet minder dan 500 gewapende krijgers uit Amersfoort en Utrecht, verschuilen zich hier om met het aanbreeken van het trage morgenlicht de stad te verrassen. Zoals in die tijden helaas! meer voorkomt, heeft het Sticht ditmaal op Gooiland het oog geslagen tot het houden van een plundertocht. Thans zal Naarden het gelag betalen, want de Stichtschen weten, dat die stad door zijn wolnijverheid een goede buit belooft, die gemakke-

lijk in hun handen zal vallen, - immers een groot aantal burgers zijn naar de Deventer wolmarkt vertrokken.

En zoo nadert in die donkere winternacht het noodlot de niets kwaads vermoedende stad,

Voor een geregeld beleg voelt de vijand zich niet sterk genoeg; trouwens hij heeft daarvoor ook geen oorlogstuig meegevoerd. Neen, hij wil de stad door een list overvallen.

Zie, daar in die boerderij verkleeden zich drie soldaten als boerenvrouwen, die elk een eiermand aan de arm nemen. En hoor! de boerin zelf wordt gedwongen met het drietal mee te gaan, om straks voor hen aan de poort het woord te voeren.

Zoo staan zij met hun viere gereed, en als de trage morgen verschijnt, kloppen zij aan de welgesloten poort van Naarden. De poortwachter tuurt door het kijkgat en ontwaart slechts vier boerinnen die met haar eieren naar de markt willen. De heusche boerin vraagt hem om spoedig de deur te openen want het is zoo bitter koud. O, daar is geen onraad bij, denkt de wachter, en hij ontsluit dus argeloos de

poort, Maar nauwelijks zijn de vier binnen of de drie soldaten steken den medelijdenden poortwachter overhoop en geven hun makkers ginds in de boomgaarden het afgesproken teeken.

Zoo komt de vijand als zonder slag of stoot binnen.

Ontzetting verspreide zich door de stad! De burgers die zijn achtergebleven, grijpen ijlings naar de wapens om de vijanden tegen te houden. Maar alras bemerken zij, dat zij weinig tegen zulk een overmacht kunnen uitvoeren. Zij wijken naar het kerkhof, waar een hevige gevecht ontstaat.

Daarna hopen velen in de kerk zelf een veilige schuilplaats te vinden, maar ook later dringen de soldaten als heiligschenners binnen en niets ontzien of sparen zij in deze gewijde muren; zij bespatten de altaren met het bloed der poortes en brengen er zeventien burgers wreedaardig om het leven. Dan verlaten zij de kerk en begint het moorden weer op het kerkhof of in de straten.

Wat nog aan verzet wil denken, wordt ook hier onbarmhartig neergeslagen. Vijftig burgers zijn er gedood en 200 gevangen genomen om naar Utrecht te worden gebracht. Daar zullen ze dan later tegen een hooge losprijs vrijgelaten worden. (Die rekening viel evenwel tegen, want de Stadsontvanger van Utrecht boekt als ontvangsten: „aan losgelden voor 16 Naarders 1830 pond” (elk van 37½ cent.) Men bedenke, dat de rijkste burgers naar Deventer waren. Veel bracht de menschenbuit dus niet op. Men leest nog

een post aan „ uitgaven van brood voor de arme gevangenen van Naarden, die in de St. Kathrijnepoort (te Utrecht) lagen van almoesa leefden.” Ook vermeldt het rekeningboek der stad Utrecht: „gegeven aan Roelof van Koevorden en de Jan van Neerden, van dat sij die poort te Neerden het eerst innamen 175 pont” (zouden dat de twee verkleede soldaten zijn geweest?) En kreeg de derde dan niets?)

Zoo is dus de stad in handen der vijanden gevallen en het eigenlijke doel begint: de plundering. Alle huizen dringen de Stichtenaren binnen en zij nemen mee, wat van hun gading is: „een yegelick bestont te plonderen syn best,” zegt een kroniekschrijver en tijdgenoot. Ook namen zij alle kleinnoodiën uit de kerk mee, evenals die van het Begijnenklooster. Maar de Begijnen, die veel burgers hadden helpen vluchten, hadden de „sebory (d.i. ciborie of gouden miskelk) mit dat weerdighe Heylige Sacrament in een tonnetjen gedaen en hadden het gegraven in die eerde.” Zoodoende viel het niet in 's vijands rovershanden.

Intusschen heeft de vijand wagens uit Utrecht ontboden of in de buurt gerequireerd tot het vervoeren van de buit.

's Maandags was men binnen de stad gekomen en 's Woensdagsochtends stond men gereed met de buit weg te rijden. Doch zie? daar horen de plunderaars tot hun groote schrik, dat de Hollanders met een legertje in aantocht zijn om de stad ter hulp te snellen. Met zulk een haast trekken nu de Stichtschen weg, dat zij niet eens al-

le volgeladen wagens durven meeneemen. Zij laten ze maar staan om ten minste de paarden nog te redden. Eén hunner heeft zooveel geld in zijn kousen en gordel gepropt, dat hij niet snel genoeg kan vluchten. De Hollanders krijgen hem te pakken en maken hem van kant.

Welk een thuiskomst de wolhandelaars uit Deventer wachtte, laat zich beter denken dan beschrijven.

Natuurlijk kan de weerwraak niet uitblijven. De Stadhouder van Holland, Joost van Lalaing, brengt 4 à 5.000 man op de been, zeer geoefende manschappen, onder bevelen van bekwame Spaansche en Fransche kapiteins. Aanvoerder is Petit Salazar, Marktgraaf van Antwerpen: hij heet eigenlijk Jean de Salazar, maar wordt „Petit” genoemd om hem van zijn vader te onderscheiden, n.l. Jean de Salazar, heer van St. Just en afkomstig uit Biscaje (Frankrijk). De eerste - de zoon dus - was in 1481 door Maximiliaan van Oostenrijk met een corps geoefende krijgslieden (o.a. stalen boogschutters) uit Biscaje en Gascogne naar Holland gezonden.

Petit Salazar nu koos voor zijn wraaktocht Naarden tot hoofdkwartier, om vandaar uit o.a. in Eemland plundertochten te houden. Tegen Kersttijd was hij gereed en 't dreigend omweder zou weldra losbarsten. Schrik en ontzetting verspreidden zich in Eemnes, maar niet minder ook in Baarn en Soest, die - het was te voorzien - óók het gelag zouden moeten betalen. Te meer vreesde men met

angstige spanning, daar er bij het Hollandsche leger 4 à 500 „boeven” waren - mannen, die geen soldij ontvingen, doch zich door roof en diefstal zochten schadeloos te stellen. Wee degene, die in hun handen viel.

Natuurlijk lag Eemnes het eerst aan de beurt. Nu hadden de Eemnessers als Stichtschen een slechten naam; eens toch waren zij hun wettigen landsheer, den Bisschop, afgefallen en hadden zich bij Holland gevoegd. Petit Salazar zond thans dan ook boden naar Eemnes, om te vernemen, of de lieden daar zich soms weer onder Holland wilden stellen. In dat geval behoeften de Eemnessers slechts een kleine schatting betalen en zouden dan van plundering en brandstichting verschoond blijven.

De Eemnessers verzochten acht dagen bedenktijd om er met de stad Utrecht over te spreken. Maar daarmee was Salazar niet tevreden, zij zouden „binnen twee daghen haer antwoert geven, ofte anders souden sij tot haer vier (vuur) ende keersen sien”, d.w.z. anders zou het dorp in vlammen opgaan.

Nu was men het in Eemnes niet eens, wat men doen zou. Sommigen, die voor roof en brand vreesden, wilden zich aan Salazar onderwerpen, doch anderen (en die schijnen de meerderheid gehad te hebben) wilden Utrecht trouw blijven. Zij zonden tenminste een ijlbode naar de stad Utrecht om hulp. De Utrechtschen gaven de ijlbode honderd „stalbroeders” (huurruiters) mede. Deze bezetting werd door Eemnes aan-

vaard, natuurlijk tot ergernis van Salazar, die in Naarden tevergeefs op antwoord wachtte.

De teerling was nu voor Eemnes geworpen: het zou tot straf bestormd, geplunderd en verbrand worden. Hoor, hoe de kroniekschrijver en tijdgenoot dit droevig verhaal doet (in onze Spelling): „ Toen de Stadhouder en zijn mannen de weigering van Eemnes hoorden, besloten zij het te bestormen, zoals zij ook deden. Zij trokken uit Naarden, tusschen vier en vijfduizend man sterk en vielen Eemnes op vier plaatsen aan. (Een ander schrijver geeft de wegen aan, n.l. de Minnesteeg (de weg Laren-Eemnes), de Zuidwend, de Biersteeg (deze naam bestaat nog altijd, zie het bordje aan de nieuwe groote weg, tegenover Binnendijk) en de Wickevoortsche steeg, waar het fietspad van 't Bluk naar Baarn loopt, kort bij Groeneveld.

De Hollanders hadden nu spoedig Eemnes veroverd; „zij sloegen - zoo vervolgt de kroniekschrijver - veel burgers dood, omtrent 72 man, en 90 stalbroeders. De Hollanders lieten er vijf dooden; en zij plunderden het dorp en staken het aan en brandden het geheel af, op vier of vijf huizen na.” (Bij Baarn wordt gezegd, dat in die huize jonge moeders of stervenden lagen; „waer dat cramen oft dat heylig oly was.”)

Vreeselijk lot niet waar, dat Eemnes getroffen had op die 21 December 1481.

Lange tijd werd de herinnering aan deze ramp bewaard door een opschrift op de noorder planteen binnenwand in de kerk van Eemnes-Buiten,*) dat aldus luidde:

„Toen men schreef
vier honderd tachtig en één,
Was in Eemnes een groot geweën.
Daar bleven twee-en-zeventig
mensen dood.
God help' de zielen uit de nood.”

Baarn en Soest sidderden, toen zij 's avonds boven Eemnes de rose vlammen zagen oplaaïen. Maar... de beide dorpen herademden, zoodra men vernam, dat de vijand met zijn rijke buit tegen middernacht naar Naarden terugkeerde. Misschien waren de Hollanders daarmee te vreden en dan zouden Baarn en Soest met de angst vrij komen.

Ijdele hoop! Drie dagen later (24 Dec.) juist toen men zich gereed maakte tot het vieren van de heilige Kerstnacht, naderden de Hollanders opnieuw - ook Baarn en Soest gingen in vlammen op.

Vreeselijke tijden!

*) Thans in bezit van HKE

Koningin Wilhelmina ontstemd om het vlaggen

Een dezer dagen kreeg ik een leuke reactie van mevr. Van Ogtrop-van Voorst tot Voorst in Hilversum. Ze reageerde op het derde deel van de serie Openbaar Vervoer in en rond Eemnes in HKE nr. 2, jaargang 24, 2002. Zij woonde in 1947 in Eemnes als echtgenote van burgemeester Van Ogtrop. Haar werd door het artikel een anekdotische gebeurtenis in herinnering gebracht, die zij uit de mond van een hofdame van Koningin Wilhelmina had opgetekend. Hare Majesteit ging zich op zaterdag 14 juni 1947, blijkbaar een mooie dag, wijden aan haar geliefde en ontspannende hobby, kunstschilderen. Dat deed zij deze keer in de omgeving van het Dikke Torentje in Eemnes, het kerkje dat ze zo vaak in haar jeugd samen met haar moeder, Koningin Emma, bezocht had op zondag.

Maar wat was dat? De vlaggen uit? Volgens de mededeling van de hofdame aan mevr. Van Ogtrop was de Koningin “zeer ontstemd” omdat overal in de omgeving de vlaggen uit hingen. Men mag gerust aannemen dat zij zich had voorgesteld om incognito hier rust te vinden, al hoe gesteld ze ook mag zijn geweest op eerbetuig. Zij was niet anders gewend dan dat vlaggen uithingen ter harer ere. Wie had haar dit gelapt? Ze was helaas niet bekend met de heropening van de buslijn Laren-Eemnes-Baarn na ca. 10 jaar afwezigheid. Voorwaar toen een reden tot feest in het dorp. We zullen maar hopen dat haar werkstuk er in de toonzetting niet te veel onder heeft geleden en het uiteindelijk toch nog goed is gekomen met haar humeur.

Jaap Groeneveld

Interview met mevrouw A. de Vries-de Vries

Op een prachtige herfstdag in oktober 2002 reed ik naar een hoek van Eemnes die ik nauwelijks ken: de Goyergracht. Daar woont, in het bos, vlakbij het openluchttheater op landgoed de Lieberg, mevrouw De Vries-de Vries. Ik ging erheen om met haar te praten over haar leven op de Lieberg, maar het verleden werd vaak verdrongen door de bevlogen verhalen over de strijd die zij momenteel voert voor het behoud van de oorspronkelijke functie van het landgoed.

Jeugd

Ik heet Adriaantje de Vries, ik ben geboren in Callantsoog op 17 maart 1919, waar ik ook mijn hele jeugd heb doorgebracht. We waren met 5 kinderen thuis, ik was de oudste. Met mijn twaalfde kwam ik van school en ging ik werken. Toen ik 15 was, ging ik bij mijn tante in Breezand wonen, zij had hulp nodig en het was toen een gunst dat je ergens in huis mocht komen waar je te eten kreeg. Ik had twee of drie werkhuizen in de week zodat ik kleren en dergelijke kon kopen. Ik raakte steeds meer gehecht aan mijn neef Arend die in de bollen werkte. Hij kreeg onverwachts, doordat een vroegere meester van hem een goed woordje had gedaan, een baan op dit landgoed aangeboden. Het landgoed De Lieberg was sinds 1936 in bezit van de Algemene Metaalbewerkersbond. Door een groep werklozen werd een vijver gegraven, een openluchttheater gebouwd en het woonhuis werd verbouwd tot kamphuis met een klein gedeelte voor de beheerder. Ze hebben het terrein opgeknapt zodat het als kampeerterrain te gebruiken was. Toen alles klaar was, moesten ze iemand hebben voor de tuin, het bos, het huis. Wij kwamen op zicht (ik zat toen voor het eerst in een trein) en we werden goedgekeurd. Ik was 21 toen ik hier naar toe kwam, het was in 1940, net voor de oorlog. We waren nog heel jong, ongetrouwd en niet christelijk. Mijn ouders hebben ons meteen in ondertrouw gedaan want het was eigenlijk hokken wat we hier deden.

Buren

Toen we kwamen wonen aan de Goyergracht-Zuid, woonden er hier bijna geen gezinnen maar vooral kluizenaars. Hier vlak naast woonde Evert Slagveld, die was helemaal vies en vervuild. Met Slagveld had ik medelij, die gaf ik wel eten en hij kwam hier wel eens kaarten. Mijn broer was toen een jongen van een jaar of 20 en die zei: "Als die Slagveld komt, dan ga ik het huis uit, die vent die stinkt!" Toen Slagveld's huis werd verkocht lag daar vreselijk veel vuil, hij

Ansichtkaart van "De Lieberg".

leegde zelfs iedere dag zijn po uit het raam, dode bokken lagen er te stinken en daar staan nu allemaal mooie villa's.

Dan had je Wous de Wit op de Oud Eemnesserweg, dat was ook een excentriek mannetje. Wous had aardbeien en een boomgaardje, bij iedere aardbeiplant maakte hij een kuiltje om zijn behoefte te doen want dan groeiden de aardbeien volgens hem beter. Wous paste op me met onweer. Arend, mijn man, had hem gevraagd of hij dat wou doen omdat ik zo bang was als het onweerde. Ik herinner me ook de oude Schuurman en de stropers Knopperts. Schuurman was een man die zich bezighield met politiek en zo, die ging in het postkantoor en op straat zijn ideeën prediken. Dan had je ook nog een fotograaf, een heel deftige man, hij droeg nette kleren, dekte iedere avond de tafel met een bloemetje en een wit kleed en deed het raam open zodat iedereen het kon zien. In 1940 waren mijn eerste "normale" burens de boerenfamilie Kruithoed verderop. Met die familie hadden we veel contact, hij was handelaar in vee. Ze waren vrienden met iedereen, zo deelden ze aan iedereen weckflesjes met bijvoorbeeld pruimen uit. De schrijver Toepoel en zijn vrouw waren gerenommeerde mensen. Zijn vrouw was meen ik Hindoestaanse en die had een kapel in haar tuin en dat was zo'n apart mens. Toepoel werd op een gegeven moment kinds, hij praatte over zijn honden alsof het mensen waren. Ze waren het bekijks van de Goyergracht. En dan was er natuurlijk het naaktloperskamp van Van Till, die liep altijd met een witte jas vlindertjes te vangen hier op het veld.

Lieberg

Het is wonderlijk, maar sinds wij hier gekomen zijn, is er nooit wat bijgebouwd. Wij woonden in dit huis in een kamertje met een opklapbed. Ik heb hier 20 jaar gewoond zonder licht en water: we hadden een pomp en een carbidlampje, dat was gewoon zo. Het huis is van binnen en buiten nog precies hetzelfde, dezelfde troep staat er nog in, stoelen, boekenkasten, kachel, al 60 jaar lang.

Er zijn plannen geweest om er een groot vakantieoord van te maken, maar dat kon niet; door de Tweede Wereldoorlog was het te duur en later kwam de oorlog met Korea. Er werd hier van alles georganiseerd; landdagen en allerlei feesten. Ik werkte hier in huis en moest soms op het grote fornuis eten koken voor de gasten, mijn man zorgde voor het onderhoud van het terrein. Het terrein was toen 15 hectare groot en prima in orde. Het was pas aangelegd met prachtige bloemenborders en kort gemaaide gazons. Het terrein werd eerst zeer intensief gebruikt, de gasten konden kamperen maar het was ook mogelijk om

Gemeenteraad van Eemnes, foto is genomen op 6-9-1966.

Staannd vlnr.: Willem Wouda (Boerenpartij), Jacob v. 't Klooster (KVP), de heer Stoffels (VVD), Goos Hagen (Prot.chr.), Kees van Leeuwen (KVP), Arend de Vries (PvdA), Gijs Roodhart (Prot. chr.), Jo v. Tinteren (PvdA), Jan v.d. Hoven (KVP)

Zittend vlnr.: Cornelis Ruizendaal (Prot. chr.), Bep de Bruijn (KVP), burgemeester A. de Bekker, gemeentesecretaris Reinhout.

in het kamphuis te overnachten; boven op zolder waren 40 slaappleatsen. De kampeerders kookten zelf, maar je kreeg ook wel eens mensen van kantoor. Soms kwam er een telegram waarin stond dat ze kwamen eten, dan bestelden ze bijvoorbeeld snijbonen en rosbief. Het is wel eens gebeurd dat zo'n telegram een uur van te voren kwam. Ik heb het altijd weten te redden. Het was soms wel een hectisch bestaan, vooral als de groepen wisselden en ik alles snel schoon moest maken. Ik organiseerde zelf geen activiteiten, ik kreeg te horen wie er kwamen en wat ik daarvoor moest regelen. Er kwamen hier soms duizenden mensen, ik herinner me dat we eens 1100 pakketten moesten maken met 4000 broodjes, de hele buurt hielp, er was toen een groot feest, ik denk dat het 60-jarig bestaan van de metaalbond gevierd werd. De burens leefden mee, vonden het ook leuk, er waren nooit problemen.

Oorlog

In 1943 werden alle bazen van de bond door de Duitsers opgepakt en in een kamp geplaatst. Het Arbeidsfront nam het heft in handen. Toen dat gebeurde wilden wij weggaan van De Lieberg, maar op verzoek van Jan Landman, de penningmeester van de bond die niet vast zat, zijn we toch gebleven. Hij zei dat het maar voor korte duur zou zijn en dat we door te blijven konden voorkomen dat alles gestolen werd.

Het Arbeidsfront gaf werkmensen vergunning om hier met vakantie te gaan. We hebben hier toen 40 van die fabrieksmeiden gehad. Ik heb toen ook voor hen gekookt. Het eten was geen probleem want ze namen hun bonnen mee.

We hebben vanaf het begin van de oorlog veel onderduikers gehad, ik wist soms niet eens wie er zaten. Er waren Joden op doortocht bij, maar ik heb ook mensen voor vast gehad. Veel mensen die op de vlucht waren voor razzia's kwamen hier. Ze sliepen boven, soms wel met 40 tegelijk. Ik had genoeg eten voor ze want we ruilden met de boeren hout voor aardappelen. Het is een keer gebeurd dat er zo'n bijna Hitler op bezoek kwam, die ging op de divan zitten. Maar een onderduiker had zich net daarvoor snel onder de divan verstopt! We hebben hier nooit een inval gehad. Dat was misschien wel te danken aan een lid van de bond dat hier een tuin had. Toen de Duitsers hier hout weg wilden halen, heeft hij tegen ze gezegd dat het hier een sanatorium was van tbc of zo iets en toen waren ze zo weg. En de bomen zijn blijven staan.

Ik ben nooit bang geweest, de angstigste periode vond ik toen het huis aan het einde van de oorlog gevorderd werd door de Hollandse SS en wij in het kippenhok hebben gezeten. Maar eigenlijk was ik toen meer kwaad dan bang. Ze hebben met 25 man een paar weken in ons huis gezeten. In het kippenhok zat een gans te broeden, er zaten ook nog een geit en kippen, ons opklapbed kon er nog net staan. Ik had op de deur van het hok geschreven: "In de aap geloogerd". Ik had een bloedhekel aan die mannen. Ik was nog jong en ze sjansten

De vijver op het landgoed in 1944.

met me. Er waren buurvrouwen van de Heidelaan die met ze hoereerden. Toen zijn ze vertrokken omdat de oorlog was afgelopen, al onze kleren hebben ze meegenomen. In het huis hadden ze ook veel vernield. De bedden boven, een soort houten kribben hadden ze verbrand in de kachel. In de kamer hadden ze stro gegooid, daar sliepen ze op. Overdag gingen ze op rooftocht, de boeren af.

1940: vlnr. Rien ?, mevr. Adriaantje de Vries, haar man Arend de Vries en Henk v.d. Born, de zoon van de voorzitter van de metaalbewerdersbond.

Het openluchttheater in 1941.

Amsterdam

In 1954 werd het landgoed verkocht aan de gemeente Amsterdam want het werd te klein voor de bond. Dat was een akelige tijd, we hadden meegekund naar het nieuwe terrein van de bond, Ginkelduin (op de Heuvelrug). Daar hadden ze een heel groot gebouw dat ze voordelig konden kopen. Het was voor hen gunstiger dan hier nieuw te bouwen. Mijn man had nog wel meegewild maar we waren 14 jaar hier, we hadden hier alles geplant, ik was hier verantwoord. Toen heeft de metaalbond het voor elkaar gekregen dat wij hier konden blijven; we kwamen in dienst van Amsterdam. Toen ging het niet erg anders. De bazen van de metaalbond stuurden hier hun vrouwen naar toe om aan te sterken in dit kamphuis en de gemeente Amsterdam deed hetzelfde. In de zomer had je hier kampen van drie verschillende scholen, dat is in '54 begonnen en dat is nog steeds zo.

Er werden niet alleen zomerkampen georganiseerd, maar ook het openluchttheater werd vaak verhuurd, misschien wel 100 keer per jaar, aan scholen, aan kerken, voor een tentenshow etc. Het hele jaar door kwamen hier bussen met schoolkinderen voor één dag. Ze noemden het hier de pretvelden van Eemnes, zelfs de prinsen hebben we hier gehad. Dat is zo doorgegaan tot 1986; in dat jaar is het terrein geschonken aan het Goois Natuurreservaat op voorwaarde dat het openluchttheater gehuurd moest kunnen worden en de kinderkampen konden doorgaan. Mijn man en ik waren inmiddels in 1982 met pensioen gegaan. Er was altijd tegen ons gezegd dat wij dan uit het huis zouden moeten. We hadden het bericht al binnen op welke datum het huis ontruimd moest zijn en wie komt er op ons pad? Meneer De Wit, hij was burgemeester van Alkmaar geweest en was toen commissaris van de koningin in Noord-Holland en voorzitter van het Goois Natuurreservaat. Hij bleek een vriend te zijn van iemand die bij ons ondergedoken zat in de oorlog. Hij heeft binnen twee weken voor

Een gedeelte van de deelnemers aan de bus-tocht luistert naar een spreker in het openluchttheater.

Zomer 1938: de bussen van de Metaalbewerdersbond staan in Amsterdam klaar voor vertrek naar o.a. Eemnes.

ons geregeld dat we hier toch konden blijven als huurders. De woning bleef van de gemeente Amsterdam, wij konden erin blijven wonen tot we overleden waren en ook een nieuwe eigenaar zou ons er niet uit kunnen zetten. In 1991 zat Amsterdam op zwart zaad en wilde dit huis kwijt, voor 165.000 gulden hebben we het toen gekocht. Drie jaar later is mijn man overleden. Mijn bezit is nu het huis, een groot stuk grond achter het huis en het stuk grond vóór het huis met de vijver.

Uniek leven

We hebben het werk altijd met zijn tweeën gedaan, er was geen ander personeel, we hebben geen kinderen gekregen, we zijn altijd met zijn tweeën bezig geweest, fantastisch! We verdienden niet veel, maar we hebben nooit geklaagd. Het was heerlijk om hier te werken. Mijn man kon alles doen wat hij wilde. Af en toe kwam er een baas uit Amsterdam op visite voor een leuk dagje met zijn vrouw en kinderen. Het is een uniek leven geweest, echt waar. Ik heb nog honderden vrienden, want al die oudere mensen hun kinderen en die hun kinderen komen nog altijd naar me toe. Ik stik van de kennissen. Ze noemen me allemaal tante Zus.

Arend

Arend was een uniek stuk mens, een oermens. Hij deed zoals hij was, iedereen mocht hem graag. Als er een vreemde auto het terrein opreed liep hij naar buiten en riep: "hallo, hallo". Hij ontving iedereen met open armen. Hij heeft ook voor de PvdA in de gemeenteraad van Eemnes gezeten. Hij heeft een keer in de krant gestaan wegens een opmerking die hij maakte over de restauratie van de kerk die veel geld moest kosten. Hij had tijdens de raadsvergadering gezegd: "Waarom moet dat nou? Giet de kerk maar vol met gewapend beton!"

Arend de Vries met geschoten wild.

Toen Beatrix trouwde, moest er een heraut te paard komen, dat kostte ook een hoop geld. Dat soort dingen vond hij zonde. Hij zei: "Zo langzamerhand weet toch heel Nederland wel dat die meid trouwen gaat." Het gekke was dat hij veel meer sympathiseerde met Jacob van 't Klooster, met de katholieken. Dat was de man voor hem, Van Tinteren, daar had hij het niet erg op en dat was zijn makker. Dus hij stemde soms tegen de PvdA in, hij deed zoals hij zelf dacht.

Hij heeft 8 jaar in de raad gezeten, van ±1960 tot 1968, toen wilde hij niet meer. Het raadswerk werd steeds drukker. Eerst was het een onderonsje, een klap met de hamer en de vergadering was af en dan gingen ze een borreltje drinken met De Bekker, een hele aardige burgemeester. Toen werd de gemeenteraad groter en er kwam veel meer aan de orde, dat kon hij niet aan. De vergaderingen waren pas laat afgelopen, hij sliep er niet van 's nachts. Hij heeft ervoor gezorgd dat hier brievenbussen kwamen en licht want dit was vroeger een vergeten hoek van Eemnes, de armoedhoek en nu is het de goudkust!

Herinneringen

Ik heb hier zoveel meegemaakt, het is moeilijk om iets heel bijzonders te noemen. Mijn man had hier de jacht, hij mocht op 40 ha jagen. Daardoor kreeg hij allerlei vrienden van de betere stand; artsen, de chef van de AVRO-studio e.d. Die kwamen met hele dure pakken en geweren maar schieten konden ze helemaal niet. Ik had er zo'n hekel aan die jachtdagen, ik hield niet van dat schieten. Aan het eind van de jacht mocht iedereen een beest uitkiezen en dan was ik de gastvrouw. Iedereen kwam dan in huis voor een borrel koffie of soep. Al die mannen zaten sterke verhalen over de jacht vertellen. Ontzettend leuke dingen heb ik hier meegemaakt. Ik ben van plan als alle zorgen achter de rug zijn om mijn memoires op te gaan schrijven.

Toekomst van het landgoed

Al voordat mijn man overleed hadden we samen besproken dat dit stuk grond de functie van recreatiegebied voor kinderen zou moeten houden. Ik wilde het terrein eerst nalaten aan het Ronald McDonaldhuis zodat kinderen met kanker hier op vakantie konden komen. Ik had al zulke leuke plannen; ik wou een ponypaardje kopen en had al knutselmateriaal in huis, ik zag de kinderen hier al lopen met hun kale koppies. Later ben ik bezig geweest voor verstandelijk gehandicapten, maar niets is gelukt. Maar ik word aan alle kanten tegengewerkt, de gemeente ligt dwars, heeft de bestemming recreatie van het terrein gehaald en is bang voor klachten van de burens. Volgens mijn advocaat had dat nooit gemogen, dus ik voer nu een juridische strijd om die bestemming weer terug te krijgen. De uitspraak komt binnenkort. (*De bestemming recreatie is inmiddels weer terug*) Ik word op dit moment ook zeer goed gesteund door de stichting "De Ombudsman", ik heb het hoofd ervan al hier gehad. Die zegt: "Het is een soap wat hier gebeurt." Dat geeft me weer moed. Ook de mensen van GS vinden het een prachtig plan, maar de wet en de gemeente kunnen een hoop verzieken. Iets kleinschaligs moet toch mogelijk zijn.

Vroeger waren er nooit problemen met overlast. Maar als sommige burens tegenwoordig maar één stem horen, dan staan ze al op de stoep. Ik heb al naar B&W geschreven: straks moeten de vogels afgeschoten worden omdat ze zin-

De beheerderwoning in 1990

gen, de vijver moet dicht voor de kwakende kikkers. Het enige wat ik kan is doofstomme kinderen huisvesten. Maar er zijn gelukkig ook burenen die me steunen.

De klokkenstoel in 1940.

Maar ik ben oud, ik mankeer van alles en heb waarschijnlijk niet zo lang meer te leven. Daarom heb ik nu een stichting opgericht zodat ik het niet alleen hoef te doen. Als ik er niet meer ben, heeft de stichting het recht om alles verder te regelen. Maar het terrein wordt nooit verkocht!! Mijn broer zegt: "Je bent hartstikke gek! Je hebt er maar zorgen van, waarom verkoop je het niet? Dan geef je het geld gewoon weg aan goede doelen." Maar ik denk er niet aan!

De stichting gaat zorgen dat mijn

wens verwezenlijkt worden, als er een instantie op hun pad komt die het goed meent en garandeert dat het minstens 25 jaar zo blijft, dan kunnen ze het daaraan meteen overdoen.

Ik zou nu het liefste willen dat er meteen iemand kwam wonen in dit huis. Het mooist zou zijn dat de stichting er al vast een beheerder in zet voor later voor wie er bijvoorbeeld een stukje aangebouwd zou worden zodat ik aanspraak heb. Als je nadenkt dat we hier alles, iedere boom hebben laten groeien, dat we hier samen 54 jaar hebben gewerkt en dat je er nu zo voor vechten moet, dat is onbegrijpelijk. Ik hoop dat ik het nog voor mijn dood weet wat er gebeuren gaat en dat er mensen hier komen wonen die net zo blij zijn als wij met zijn tweeën hier altijd waren.

Ik wil mevrouw de Vries hartelijk danken voor haar medewerking aan dit artikel en ik wens haar veel sterkte in de strijd!

*Marga van Kleinwee
Kerkstraat 15
3755 CK EEMNES
tel. 5389849*

Dia-lezing Oude Boerderijen op 28 maart

Na de ledenvergadering op 28 maart geeft de Historische Kring, in het Hervormd Centrum, aandacht aan de eeuwenoude geschiedenis van boerderijen in de Provincie Utrecht. Bij Eemnes kennen we nog de lange smalle erfstroken, zoals bijvoorbeeld Everserf ter hoogte van Meentweg 69. Wanneer zijn die erfstroken ontstaan en wat was de verdere ontwikkeling van het land en de boerderijen? Het weidegebied ten westen van Utrecht had een soortgelijke ontwikkeling. Daar noemt men de stroken dikwijls "cope", hetgeen ook zichtbaar is in

de naam van gehuchtjes, zoals Reijerscop, dat ligt ten zuiden van De Meern. Op deze dia-avond spreekt eerst dhr W. Zweers, architect te Maarssen, over de ontwikkeling van boerderijen in Utrecht in het algemeen en met nadruk op het gebied ten westen van Utrecht. Daarna gaat de ex-Eemnesser mevr J. de Roos-Post in op de factoren die in Eemnes het beeld bepaalden. Aan de hand van dia's wordt de uiterlijke vorm van de boerderijen toegelicht.

*Rom van der Schaaf
Secretaris*

Een karakteristieke Eemnesser boerderij aan de Wakkerendijk; deze is ongeveer 300 jaar oud.

Wie doet er mee? Wie weet er van?

Rubriek waarin staat met welke onderzoeken en projecten onze leden bezig zijn. Iedereen die erin geïnteresseerd is om mee te doen en die kan helpen aan materiaal kan contact opnemen met de desbetreffende personen:

Wiebe van IJken, tel. 5389367
Bertie van Wijk-Blom, tel. 5314689
Henk van Hees, tel. 5389849
zijn bezig met:

- het aanleggen van een verzameling bidprentjes van mensen die in Eemnes gewoond hebben. U kunt ons al een plezier doen wanneer u de mogelijkheid biedt om kopietjes te laten maken van uw bidprentjes.

Livia van Eijle, Geuzenweg 284,
Hilversum, tel. 5882835
is bezig met:

- klederdrachten van Eemnes en omgeving. Wie helpt mee uit te zoeken wat er vroeger in Eemnes aan klederdrachten gedragen werd. We hebben heel mooie inventarisatie-formulieren. We zoeken alleen nog een paar mensen erbij om ze in te vullen. Dit met de kleding in de hand of aan de hand van oude foto's.

Wie helpt?

Henk van Hees,
Kerkstraat 15, tel. 5389849
Bertie van Wijk-Blom,
Raadhuislaan 39, tel. 5314689
zijn bezig met:

- de familie Hoofd
- de familie van ('t) Klooster
- De familie Fokken

Gevraagd:

o.a. familie verhalen, foto's, familie-berichten.

Gastvrouwen en Gastheren

Elke zaterdagmiddag is de Eemneser Oudheidkamer geopend van 14.00 tot 16.00 uur. Bezoekers worden ontvangen door twee vrijwilligers die als gastheer of gastvrouw optreden.

Belangstellenden zijn altijd welkom.

HKE-32

Er worden geen bepaalde eisen gesteld. Je moet alleen houden van de geschiedenis van Eemnes.

Wie wil meehelpen kan contact opnemen met:

Jan van Wijk,
Raadhuislaan 39, Eemnes
tel. 035-5314689.